

Sakkunnigutlåtande avseende kulturvärden Brukskontoret 1 och 2, Pukeberg, Nybro.

Uppdraget

Nybro kommun har påbörjat ett planarbete för fastigheterna Brukskontoret 1 och Brukskontoret 2 i Pukeberg. Syftet med att göra en ny detaljplan är framför allt att ändra användningen av kontorsbyggnaden på fastigheten Brukskontoret 2 till bostäder, samt att ha möjligheten att komplettera bebyggelsen inom de båda fastigheterna. Man vill omvandla befintlig kontorsbyggnad till ett hyreshus med 2–4 lägenheter samt på sikt kunna bebygga området mellan befintliga byggnader inom Brukskontoret 1 och Brukskontoret 2 med ytterligare en eller flera byggnader. Kalmar läns museum har anlitats av Nybro kommun för att ta fram ett sakkunnigutlåtande, innehållande:

- A. Beskrivning av befintliga kulturhistoriska värden inom Brukskontoret 1 och 2.
- B. Rekommendationer om hur kulturvärdena bör tillvaratas i detaljplanen.
- C. Ett resonemang om nybyggnation inom fastigheterna och en eventuell påverkan på kulturmiljön. I begreppet nybyggnation ingår både byggnation av bostadshus och kompletterande byggnader till bostäder som miljöhus och förrådsbyggnader.

Inget platsbesök har gjorts i samband med detta sakkunnigutlåtande. Därför grundar sig den kulturhistoriska värderingen enbart på fastigheternas sammanhang i bruksmiljön samt på byggnadernas exteriöra utformning. Undertecknad antikvarie har god kännedom om Pukebergs glasbruk sedan tidigare. Ärendet har samrått med tf enhetschef Ellen Ronsten.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00**E-post** info@kalmarlansmuseum.se**Webb** kalmarlansmuseum.se

Historik

Glasbruket Pukeberg startade 1871. Förr i tiden ingick fri bostad när man fick anställning vid glasbruket. I Pukeberg finns flera arbetarbostäder bevarade, från olika tider och i olika stilar.

Villan på **Brukskontoret 1** uppfördes 1910 som glasbrukets förvaltarbostad. Huset, som de senaste åren kallats för *Bruksvillan*, användes som dagis ett antal år i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet. Invändigt förändrades huset då det byggdes om till hyreslägenheter 2023.

Byggnaden på **Brukskontoret 2** uppfördes 1922, som brukskontor. På samma plats stod en dessförinnan en villa som var arbetarbostad åt ingenjör E Löthner. Denna ska ha rivits då det nya kontoret skulle byggas. Efter andra världskriget flyttades kontorsfunktionen härifrån till disponentvillan *Fru Böhlmarks villa*. I stället byggdes kontoret om till fyra moderna bostadslägenheter för brukets anställda. Längre fram blev huset åter igen kontor, vilket också är den senaste funktionen.

Skydd och utpekanden

Fastigheterna ligger inom Pukebergs glasbruksområde som omfattas av *riksintresse för kulturmiljövård*, se motivering och beskrivning i stycket nedan.

Gällande detaljplan från 1988 innehåller skyddsbestämmelser för båda byggnaderna, genom beteckningen q, med följande lydelse: *”Värdefull miljö. Ändring av byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningens egenart.*

I rapporten *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Nybro stad från 2010* (Kalmar läns museum 2011) lyfts området Pukeberg fram som ett särskilt ”varsamhetsområde”. Begreppet *varsamhetsområde* förklaras i denna rapport som ett område där det finns skäl att vara särskilt uppmärksam vid alla typer av ändringar. Både Brukskontoret 1 och 2 klassas i denna rapport vara två av områdets åtta byggnader som är ”särskilt värdefulla byggnader” enligt plan- och bygglagen 8 kap 13 §, med följande kulturhistoriska värden: äkthetsvärde, lokalhistoriskt värde, samhällshistoriskt värde och miljöskapande värden.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon

0480-45 13 00

E-post

info@kalmarlansmuseum.se

Webb

kalmarlansmuseum.se

Beskrivning av miljön

Som nämnt ovan ligger de aktuella fastigheterna inom riksintresse för kulturmiljövården ”Pukeberg”, H51. Områdets miljö beskrivs sammanfattande i riksintressebeskrivningen:

”En väl sammanhållen bruksmiljö kring det som en gång var ett av landets största glasbruk. Den mångfald av industribyggnader och bostadshus som finns i Pukeberg belyser tillsammans på ett tydligt sätt ett småländskt glasbruks industrimiljö och dess historiska utveckling från 1870-talet och fram till 2000-talet”.

Uttryck för riksintresset: *”Samlad glasbruksmiljö med industribyggnader i trä- eller tegel bestående av hyttor, kraft-central, sliperi, sodafabrik och magasin från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Den sociala skiktningen inom bruksmiljön med disponentbostad, 1½-plans villor med tillhörande trädgårdar samt låga radhuslängor ursprungligen uppförda som tjänstemans- och arbetarbostäder. Bruksgata med lönnallé kring vilken bruksmiljön grupperar sig”.*

A. Beskrivning av befintliga kulturhistoriska värden inom Brukskontoret 1 och 2.

De båda byggnaderna uppfattas idag som välbevarade och tidstypiska träbyggnader med omsorgsfullt utformade proportioner och detaljer. Nedan följer en kulturhistorisk värdering av respektive fastighet.

Brukskontoret 1

Den pampiga f.d. förvaltarbostaden ligger högt i området och är därmed väl synlig. Den är en exteriört välbevarad stor villa i tidstypisk stil från 1910-talet. Byggnaden har en central historisk funktion på bruket, med stor betydelse för upplevelsen av helhetsmiljön i området.

Fastigheten Brukskontoret 1 har en tomt som i dag främst utgörs av gräsmatta, men avgränsas av häck mot gatan.

Kulturhistoriskt viktiga exteriöra karaktärsdrag:

- Husets väl synliga placering på en höjd, utan direkt anslutande byggnader, som gör att den kan upplevas på håll.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon

0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

- Det höga, brutna och valmade taket, med lertegel, två vitputsade skorstenar och nätta takkupor i en blandning av nationalromantisk stil och jugendstil.
- Husets form, med frontespis och entréparti centrerade på framsidan mot öster.
- Fasader med liggande fas-panel, rödmålad med Falu rödfärg.
- Detaljer som träfönster i jugendstil och husgrund i sten.

Brukskontoret 2

Brukskontoret 2 har gett namn åt fastigheterna, tack vare byggnadens funktion som just brukskontor. Huset är idag exteriört välbevarat, i sin tidstypiska stil från 1922, med tydliga nationalromantiska drag. Byggnaden har en central historisk funktion på bruket och stor betydelse för helhetsmiljön i området. Det är oklart om eller hur mycket spår det finns efter det hus som stod här tidigare. Det kan finnas byggnadsdelar kvar i mark, grund eller väggar. Det har sagts att ytterdörren kommer från den tidigare villan.

Fastigheten Brukskontoret 2 har en tydlig avgränsning mot vägen och bruksallén i form av häck och grindstolpar i sten.

Kulturhistoriskt viktiga exteriöra karaktärsdrag:

- Husets läge utmed Pukebergarnas väg och den bruksallé som finns där är en viktig del av karaktären, liksom den inramande häcken och grindstolpar i granit.
- Husets uppdelning i tre tydliga huskroppar, där mittendelen är både bredare och högre än de intilliggande delarna.
- Husets tre olika entrépartier, vilket visar att det tidigare inrymt flera lägenheter (glasbrukets arbetarbostäder).
- De höga branta taken med nätta takkupor på husets mittdel, mot söder och norr. Täckning med rött tegel samt tre karaktäristiskt utformade skorstenar.
- Huvudentréernas centrerade placering mot söder samt mot norr, vilka markeras av öppna verandor med nätta tak, plåtklädda sadeltak och omsorgsfullt utformade snickerier. Värna särskilt om den äldre pardörren mot söder.
- Den indragna entrén i det nordvästra hörnet med omsorgsfullt utformade snickerier.
- Fasadernas utformning, med stående rödmålad locklistpanel.
- De smårutiga träfönster i nationalromantisk stil och husgrund i sten.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

B. Rekommendationer om hur kulturvärdena bör tillvaratas i detaljplanen.

Övergripande rekommendationer:

Av den nya detaljplanens planbeskrivning bör det framgå att fastigheten ingår i ett *särskilt värdefullt bebyggelseområde* och att särskild hänsyn ska tas för att tillvarata kulturhistoriska värden i området som helhet.

Viss parkmark bör behållas kring byggnaderna, för att behålla karaktären av byggnader på större tomter med mycket grönska. Särskilt Bruksvillan på fastigheten Brukskontoret 1 kräver ett obebyggt område på dess framsida mot öster för att dess arkitektur och karaktär ska kunna upplevas på håll.

Allén genom Pukeberg passerar utmed de båda aktuella tomterna. Allén bör underhållas och träd kompletteras där sådana saknas. Tomterna bör ha någon inramning mot gatan. Grindstolpar i sten bör behållas.

Hårdgjorda markytor inom fastigheterna bör begränsas i så stor utsträckning som möjligt så att upplevelsen av en villaträdgård hålls bibehålls.

Detaljerade rekommendationer:

- I planbeskrivningen bör framgå att båda byggnaderna är särskilt *kulturhistoriskt värdefulla byggnader* enligt vad som avses i PBL 8 kap 13§. Sådana byggnader får inte förvanskas och ska underhållas så att de särskilda värdena bevaras enligt PBL 8 kap 14§. I planbeskrivningen kan det också förklaras att ursprungliga detaljer och material som tidigare bytts ut med fördel kan återställas till mer ursprungligt utförande.
- I planbestämmelserna bör båda byggnaderna skyddas genom r - rivningsförbud.
- I planbestämmelserna bör båda byggnaderna som helhet förses med varsamhetsbestämmelser genom k, med följande precisering: *Kulturhistoriskt/miljömässigt värdefull byggnad som till sin exteriör ska bibehålla sin ursprungliga karaktär med avseende på volym, proportioner, indelning, material och materialbehandling samt detaljningsnivå. Ursprungligt utförande ska kopieras avseende utförande och material vid utbyte av detaljer, exempelvis fönster.*

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon

0480-45 13 00

E-post

info@kalmarlansmuseum.se

Webb

kalmarlansmuseum.se

*Förslag placering av eventuell ny bebyggelse:
Svart ruta: Max 2 våningar.
Röd ruta: Max 1 våning.*

C. Resonemang om nybyggnation inom fastigheterna och en eventuell påverkan på kulturmiljön

Pukebergs glasbruksområde präglas idag av både röda tegelbyggnader, faluröda träbyggnader och ljusa villor. Röda trähus har använts genom historien till både bostadshus, produktionslokaler, magasin och uthus. Förutom de två aktuella "villorna" finns ytterligare en villa, Boraxvillan, samt äldre småhus som varit arbetarbostäder och som är faluröda. Det är tydligt att man särskilt i områdets södra del medvetet har byggt vidare på den faluröda färgskalan. Exempel finns i radhus från 1949 i kvarteret Cymbalen samt i flerfamiljshus från 1990-talet. Trots olika tider, olika stil och olika skala har enhetligheten och den röda färgskalan varit ett sätt att hålla samman miljön. På samma sätt bör man tänka när det gäller fastigheterna Brukskontoret 1-2.

Bebyggelsen är idag tydligt placerad i förhållande till lönnallén, som bildar en central ådra genom bruksorten. Därför är det mest lämpligt att ge byggrätt för kompletterande bebyggelse utmed Pukebergarnas väg, i förlängningen av byggnaden på Brukskontoret 2. Det bör dock finnas ett visst mellanrum mellan den befintliga byggnaden och den nya byggnaden, så att inte den befintliga byggnadens södra gavel byggs igen. Det bör också finnas en distans mellan den nya byggnaden och villan på Brukskontoret 1, så att besökare fortsatt kan uppleva villan på håll.

Eventuell ny entré från Pukebergarnas väg markeras med grindstolpar som efterliknar de befintliga i sten eller trä.

När det gäller nybyggnation inom fastigheterna bör sådana anpassa sig efter befintliga strukturer, se förslag karta ovan. Detta skulle kunna innebära en högre byggrätt utmed Pukebergarnas väg, om max 2 våningar, med max samma

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00**E-post** info@kalmarlansmuseum.se**Webb** kalmarlansmuseum.se

nockhöjd som byggnaden på Bruksvillan 2 har idag. Den nya huskroppen bör också vara nått för att smälta in i miljön, dvs inte mer än 10 meter djup, vilket är en anpassning till den befintliga byggnaden på Brukskontoret 2.

Att ”anpassa” eller ”smälta in” betyder inte att ett nytt litet hyreshus inte kan göras i ”modern” stil. Däremot är det avgörande att det arkitektoniska uttrycket är genomtänkt och av hög kvalitet, liksom material och byggnadsdetaljer. Det är också i detta läge lämpligt med faluröd träpanel och röda tegeltak.

Inne på tomten kan byggrätt ges till flera mindre komplementhus, max 1 våning höga. Dessa bör ges särskild omsorg om utformningen, vad gäller skala, material och byggandesdetaljer. Till uthus används gärna andra gamla uthus från trakten som förebild.

Övriga synpunkter

Vid nybyggnation inom området bör projekteringen ske i samarbete med antikvarie.

Kalmar läns museum rekommenderar också att en *byggnadsantikvarisk utredning/förundersökning* genomförs innan planering av ombyggnad av byggnaden på Brukskontoret 2 påbörjas, för att fastställa vilka byggnadsdetaljer exteriört och interiört som har hög antikvarisk och materialmässig kvalitet och lång hållbarhet, så att de kan bevaras vid en ombyggnad. Detta kan beröra både originaldelar från 1920-talet, delar från 1940-talets ombyggnad samt delar med koppling till 1960-talets kontor. Att spara och använda/återanvända byggnadsdetaljer med hög kvalitet är inte bara en kulturhistorisk fråga utan i allra högsta grad även en ekonomisk och en resurshushållningsfråga/miljöfråga.

Susann Johannisson

Bebyggelseantikvarie, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden enligt PBL

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

Källor:

Eriksson, Agneta, Lamke, Lotta, *Nybro stadsdelar*, Kalmar läns museum 2005

Lamke, Lotta, Eskeröd, Carita, *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Nybro stad, 2010*, Kalmar läns museum 2011

Brukskontoret (Brukskontoret 2) Bild från 2023. Huset uppfördes här 1922. Tidigare låg en annan bostad på samma plats. Kan några delar av detta hus fortfarande finnas kvar i huset? Kan ytterdörren vara från det tidigare huset?

Bruksvillan f.d. förvaltarbostad (Brukskontoret 1) Bild från 2006, innan ombyggnad till hyreslägenheter.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

Båda tomterna hade tidigare anlagd trädgård/park, med slingrande gångar, träd och planteringar. De flesta av dessa växter och träd, liksom grusgångar är idag borta, vilket gör att den tidigare karaktären inte kan upplevas. De gulmarkerade ytorna på kartan nedan från 1940-talet är sannolikt odlingar av nyttoväxter, grönsaker.

Ekonomiska kartan från 1940-talet visar grusgångar och planteringar.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

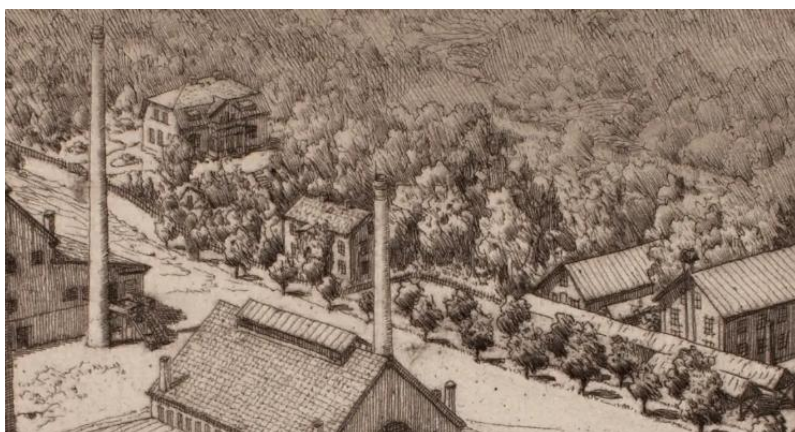
Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00**E-post** info@kalmarlansmuseum.se**Webb** kalmarlansmuseum.se

De båda "villorna" 1935. Bild digitalt museum.

Äldre teckning visar "Bruksvillan" med grusgångar och rabatter på sidan vid vägen. Tomterna har i övrigt många träd och grönska. På brukskontorets plats ligger ingenjör E Löthner bostad, som ska ha rivits då bruksvillan byggdes 1922. Villan, på bilden till höger från 1918, ligger på samma sätt med sin huvudfasad utmed gatan, och allén som är nyplanterad!

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00**E-post** info@kalmarlansmuseum.se**Webb** kalmarlansmuseum.se